

Araştırma Makalesi / Research Article

BATI TRAKYA MÜSLÜMAN TÜRK AZINLIĞININ SORUNLARI: EĞİTİM**

Gilmaz IMPRAMOGLU^{1***}

Cengiz ÇAĞLA²

Öz

Günümüzde Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığının (BTMTA) temel meselelerinden birisi azınlık eğitimidir. Çalışma, mevcut akademik kaynakların güncellenmesi doğrultusunda literatüre katkı sunmayı hedeflemektedir. Çalışmada Yunanistan'ın Avrupa Birliği (AB) üyeliğinin, azınlık eğitimine olan etkilerine cevap arayacaktır. Bu doğrultuda öncelikle azınlık eğitimi tarihi süreç içinde detaylandırılarak, sorunlar ve bu sorunların etkileri ortaya konacaktır. Sorunlar anaokulu seviyesinden, üniversite seviyesine kadar kategorik olarak incelenmektedir. Eğitim konusunda çok hassas olan azınlık toplumu bu konuda 1923 yılından bu yana sürekli bir mücadele halindedir. Örneğin, 1920 yılından itibaren değişik zamanlarda farklı müdahaleler yoluyla azınlık eğitimi sürekli olarak değiştirilmiştir. En önemli müdahalelerden ilki, 1936 yılında iktidara gelen ve 5 yıl Yunanistan'ı dikta rejimi ile yöneten Ioannis Metaksas döneminde yaşanmıştır. Yunanistan İç Savaşı yıllarında (1946-1949) azınlık eğitimi tamamen Yunanistan devleti kontrolüne geçmiştir. 1950'de Gümülcine (Komotini) ve daha sonra da İskeçe'de (Ksanthi) ilk defa iki azınlık ortaokulu açılmıştır. 1968 yılında BTMTA Selanik Özel Pedagoji Akademisi (SÖPA) kurulmuştur. 1967 yılında Cunta Hükümeti azınlık okul encümen kurullarının geçerli olması için valilik onayı istemiş ve azınlık okullarının tabelalarında bulunan Türk ibaresi Azınlık ibaresi ile değiştirilmiştir. Daha sonraki yıllarda da Trakya'daki Müslüman Azınlık Çocuklarının Eğitimi (PEM) ve Trakya'daki Azınlık Çocuklarının Eğitimi Destek Merkezi (KESPEM) olarak adlandırılan iki eğitim sistemi, azınlık okullarında uygulamaya sokulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Azınlık eğitimi, Lozan Antlaşması, İnsan hakları, Selanik Özel Pedagoji Akademisi

**PROBLEMS OF THE MUSLIM TURKISH MINORITY OF WESTERN THRACE:
EDUCATION**

Abstract

Today, one of the main issues of the Muslim Turkish Minority of Western Thrace (BTMTA) is minority education. The study aims to contribute to the literature by updating existing academic resources. The study will seek to answer the question of the impact of Greece's European Union (EU) membership on minority education. In this regard, the history of minority education will first be detailed, and the issues and their effects will be identified. Problems are categorically examined from the kindergarten level to the university level. The minority society, which is very sensitive about education, has been in a constant struggle on this issue since 1923. For example, since 1920, minority education has been constantly changed through different interventions at different times. The first of the most important interventions took place during the reign of Ioannis Metaxas, who came to power in 1936 and ruled Greece with a dictatorial regime for 5 years. During the years of the Greek Civil War (1946-1949), minority education was completely transferred to the control of the Greek state. In 1950, two minority secondary schools were opened for the first time in Gumulcine (Komotini) and later in Iskece (Xanthi). In 1968, BTMTA Thessaloniki Private Pedagogical Academy (SÖPA) was established. In 1967, the Junta Government requested the governor's approval for the minority school council boards to be valid, and the Turkish phrase found on the signs of minority schools was replaced with the Minority phrase. In the following years, two education systems called Education of Muslim Minority Children in Thrace (PEM) and Education Support Center for Minority Children in Thrace (KESPEM) have been implemented in minority schools.

Keywords: Minority education, Treaty of Lausanne, Human rights, Thessaloniki Private Pedagogical Academy

* Makalemiz Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bünyesinde "Yunanistan'ın AB Üyeliğinin Batı Trakya Türk Azınlığının Sorunlarının Çözümüne Etkisi" isimli doktora tezi ile uyumlu olarak üretilmiştir.

** Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan 05.11.2024 tarih ve 2024.11 karar nolu yazılı etik kurul izni alınmıştır.

¹ Doktora Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, ORCID: 0009-0004-0321-751X

^{***} Sorumlu Yazar (Corresponding Author): yzrh@hotmail.com

² Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Böl., ORCID : 0000-0002-4112-8663
Başvuru Tarihi (Received): 02.11.2024 **Kabul Tarihi** (Accepted): 15.01.2025

Giriş

Batı Trakya (BT), Asya ve Avrupa kıtalarının buluştuğu kuzeyde Bulgaristan, doğuda Türkiye, güneyde Ege Denizi, batıda da Nestos (Karasu) Nehri ile sınırları çizilmiş, günümüzde Yunanistan'da bulunan, önemi giderek artan stratejik 8578 km²'lik bir kara parçasıdır. Yunanistan'da Doğu Makedonya ve Trakya İdari bölge sınırları içinde kalan bu bölge Meriç (Evros), Rodop (Rodopi) ve İskeçe (Ksanthi) olarak üç ayrı vilayetten oluşmaktadır (Alioğlu, 2005: 42). Araştırmamıza başlamadan önce Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan (Tarih: 05.11.2024, Sayı: 2024.11) izin alınmıştır. Bu doğrultuda yaptığımız çalışmamızda, Yunanistan'da Trakya şeklinde adlandırılan bölge, uzun yıllardan bu yana kendilerini *Türk* olarak kabul eden, sayısal olarak küçük fakat siyasal ve politik olarak oldukça önemli bir Müslüman Türk azınlık toplumunu bünyesinde barındırdığını görmekteyiz. İskeçe ve Rodop bölgesi, Müslüman Türk toplumunun ağırlıklı olarak yaşadıkları vilayetlerdir. Türk Azınlık Rodop Vilayeti'nde nüfusun %55'ini, İskeçe Vilayeti'nde ise nüfusun yaklaşık %35'ini teşkil etmektedir. Meriç Vilayeti'nde ise Müslüman Türk toplumunun toplam nüfusun %10'u civarında olduğu tahmin edilmektedir (Human Rights Watch Report, 1990).

Bölgedeki Türk varlığı yüzyıllara dayanmaktadır. BT sırasıyla Yunan, Roma, Bizans ve Osmanlı egemenliğinde kalmıştır. Osmanlı egemenliği yaklaşık 500 yıl sürmüştür. 1913'te Trakya, Bulgaristan egemenliğine geçmiştir. Bu durum Balkan Savaşı'nı kazanan ülkelerin, dağılan Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarını paylaşırken yaşanacak olan 2.Balkan Harbi'ne kadar devam etmiştir. 2.Balkan Harbi'nin sonuçlanmasıyla birlikte, BT resmi olarak Bulgaristan egemenliğine geçmiştir. Bu ülkenin egemenliği 1.Cihan Harbi'nin sonuna kadar sürmüştür. BT daha sonraki 1919 ve 1920 yıllarında Fransızların öncülüğünde müttefik güçler tarafından yönetilmiştir. Nitekim, 1920 Sevr Antlaşması ile Yunanistan'ın egemenliğine geçen bölge, bugüne kadar bu statüyü korumuştur (Jelavich, 2015, s.133).

Günümüzde Yunanistan, var olan BT azınlığını Lozan Antlaşması'nda tanımlanan Müslüman azınlık olarak tanımakta, Türk azınlığı olarak tanımamaktadır (Alioğlu, 1998)³. Antlaşmanın gerçekleştiği 1923 yılından bugüne kadar yaklaşık olarak 100 yıl geçmiş ve 1950'li yıllarda Türk azınlık olarak tanımlanmış olmasına rağmen, Yunanistan Lozan Antlaşması'ndaki şartlar ve haklar temelinde, bölgedeki azınlık toplumunu Müslüman azınlık sıfatıyla tanımakta ısrar etmektedir (Ulusal Rapor, 2016). Dr.Sadık Ahmet'e göre Batı Trakya'da bulunan ve isimlerinde Türk kelimesi bulunan derneklerin kapatılmasını bu düşüncenin veya iddianın bir sonucudur. Yunanistan makamlarına göre Batı Trakya'da Türk yoktur çünkü Türk kelimesi sadece Türk vatandaşlığını ifade etmektedir. Yunanistan'ın bu tutumu İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin 14.Maddesine ters düşmektedir.⁴ Oysa modern demokrasilerden bildiğimiz üzere, 100 yıl içerisinde Lozan Antlaşmasında Müslüman olarak tanımlanan bir azınlığın, temel insan hakları ve özgürlükleri doğrultusunda kendisini bir milli kimlikle de tanımlama hakkı mevcuttur.

30 Ekim 1918 tarihinden önce İstanbul belediye sınırları içerisine yerleşmiş (établi) olan Rumlar ile Batı Trakya Müslüman Türk toplumu 1 Mayıs 1923 tarihi itibarı ile mübadele dışında tutularak, her iki taraftaki diğer uyruklar, karşılıklı olarak mübadeleye tabi tutulmuşlardır. Lozan Antlaşması, mübadele dışında kalan Batı Trakya Müslüman Türklerinin ve İstanbul Rumlarının azınlıklar

³ Dr. Sadık Ahmet 5 Ağustos 1995 yılında Almanya'nın Frankfurt şehrinde Türk Ekspres Gazetesine "Yunanistan Türk kimliğini inkar etmesi, Batı Trakya'da Türk yok, Müslüman Yunan vatandaşı var gibi bir imaj yaratıyorlar" şeklinde son demecini vermiştir.

⁴ İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin 14.maddesi: "Tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma cinsiyet, ırk, dil, renk, din, siyasal veya diğer kanaatler ulusal bir azınlığa mensupluk servet doğuş veya herhangi bir durum bakımından hiçbir ayırım gözetmeksizin yapılmalıdır".

temelinde birçok haklarını garanti altına almış olması açısından büyük bir önem arz etmektedir. Lozan her iki azınlığa eğitim ve dini konularda bir özerklik hakkı vermektedir. Bunun yanı sıra siyasi haklar, aile hukuku, hukuk önünde eşitlik, dinsel özgürlükler, dilsel özgürlükler, eşit medeni haklar ve kişisel sorunların geleneklere göre çözülmesi konularında da Lozan, iki azınlığa da pozitif haklar getirmiştir (Lozan Antlaşması, 37-45. maddeler).

Günümüzde Yunanistan'daki Türk azınlık, bu antlaşmadan kaynaklanan hakların uyuğunda oldukları ülke tarafından gasp edildiğini iddia etmektedir. Oysa Lozan Antlaşması'na göre azınlıklar kendi hesaplarına, kendi dillerini konuşma ve dinlerini yaşama serbestisi içinde hayır kurumları ve eğitim kurumları oluşturma, kontrol etme ve yönetme konusunda eşit hakka sahiptirler (Lozan Antlaşması, 40-41. maddeler).

Lozan Antlaşması ile oluşturulan azınlık hakları, Türkiye ve Yunanistan arasındaki 1951 Kültür Antlaşması ve 1968 Kültür Protokolü ile de desteklenmiştir. Ayrıca, söz konusu haklar zaman içinde *Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme*, *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*, *Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme*, *Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme*, *Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi*, *Birleşmiş Milletler Ulusal veya Etnik, Dinsel veya Dilsel Azınlıklara Mensup Olan Kişilerin Haklarına Dair Bildiri* gibi bazı uluslararası anlaşma, sözleşme ve bildirilerle güncellenerek, azınlık hakları konusu dünya çapında, daha da önem kazanmıştır.

Yunanistan parlak tarihi geçmişini de öne sürerek, kendisini uluslararası toplumun saygın bir üyesi olarak tanımlamaktadır. Yunanistan'ın insan hakları konusunda uluslararası toplumun saygın ülkelerinden birisi olduğunu kabul etmemek, gerçeklerle bağdaşmayacaktır. Azınlıklar konusunda birçok uluslararası insan hakları sözleşmesine dahil olan ve bunların çoğunu kabul etmiş olan Yunanistan, Avrupa Birliği (AB) üyeliği ile bu konudaki hassasiyet ve sorumluluğunu da doğrudan veya dolaylı yollarla arttırmış bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında yaklaşık olarak 40 yıl önce AB'ye üye olmuş bir ülkenin AB'nin temel insan hakları ilkelerini özümsemiş ve benimsemiş olmasını beklemek yanlış olmayacaktır. Bu sebeple Yunanistan'dan özellikle AB Temel Hakları Şartında yer alan haklara riayet etmesini beklemek, başta bütün Yunan vatandaşlarının sonra da bütün modern demokratik ulusların beklentisidir. AB üyeliğine ek olarak Yunanistan aynı zamanda Avrupa Konseyi (AK) ve Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı (AGİT) üyesidir. Avrupa Sosyal Şartı ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve Temel Özgürlüklerinin Korunması Sözleşmesi'ni imzalayan Yunanistan, Ulusal Azınlıkların Korunmasına Dair Çerçeve Sözleşmesi'ni de imzalamış ancak onaylamamıştır. Benzer şekilde Avrupa Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nı hem imzalamamış hem de onaylamamıştır.

Yunanistan, BTMTA ile ilgili bakış açısını 100 yıl önce tespit edilen şartlar ve maddeler üzerine inşa etmektedir. Oysa uluslararası platformda 100 yıl içinde insan hakları alanında modern ve çağdaş birçok gelişmeler olmuştur. Bununla beraber BTMTA 100 yıl önceki azınlıktan çok daha farklı bir kimlik ve kültür yapısı içine girmiş ve küreselleşen dünya ile birlikte sadece dinsel azınlık kimliği ile değil, dilsel, etnik ve diğer birçok akraba toplulukları ile ilişkileri sayesinde, bazı başka özellikler de kazanmıştır. Mesela çalışma olanakları sınırlı olduğu için BT azınlık toplumunun büyük bir kısmı, daha iyi hayat ve iş imkanları için Avrupa'ya veya Türkiye'ye göç etmiş ve buralarda dernekleşerek, Avrupa Batı Trakya Türkleri Federasyonu (ABTTF) ve Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği (BTTDD) gibi sivil toplum örgütleri oluşturmuşlardır (Alioğlu, 1998). Yunanistan bu değişimin farkında olmasına rağmen, hala çerçevesi 100 yıl önce çizilmiş Lozan Antlaşması şartlarına bakarak, modernleşen azınlık tanımına uygun, sorumluluk taşıyan ve ülkesinde bulunan resmi azınlık toplumunun güvenini kazanacak çağdaş azınlık politikaları geliştirmekten imtina etmektedir. Aslında böyle bir tarz Yunanistan'ın azınlık haklarını iyileştirmesi ve AB değerlerinin tam olarak uygulanması konusundaki tereddütlerinin bir göstergesi olarak da değerlendirilmektedir.

Yunanistan kişilerin kendi bireysel kimliklerini tanımlamalarını saygı ile karşıladığını belirtmektedir ancak, kolektif Türk kimliğini tanınamamaktadır. Dolayısıyla buna paralel olarak BTMTA'nı Romanlar, Pomaklar ve Türkler olarak kategorize etmektedir. Ayrıca bir topluluğun azınlık olarak sıfatlandırılmasının, o toplumun kendisi ile ilgili değil, devlet kararı ile ilgili bir konu olduğunu iddia etmektedir. Yunanistan ülke içinde yaşayan herkesin, genel insan haklarıyla ilgili anlaşma ve sözleşmelerle güvence altına alındığını ve herkesin bu haklardan sonuna kadar yararlandığını ileri sürmektedir.

Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin 27. maddesi ve Birleşmiş Milletler (BM) *Ulusal veya Etnik, Dinsel veya Dilsel Azınlıklara Mensup Olan Kişilerin Haklarına Dair Bildiri*'de azınlık hakları çok detaylı bir şekilde ifade edilmektedir. Söz konusu bildiri, kritik bir araç olması sebebi ile, önem arz etmektedir. Bildirinin temel amacı, BM Şartı ilkelerinin hayata geçirilmesi amacıyla, azınlık mensubu bireylerin insan haklarının daha etkin uygulanmasını özendirmek, uluslararası barış ve güvenliği sürdürmek, ekonomik ve sosyal gelişimi özendirmek ve insan haklarına saygıyı tesis etmek yoluyla katkıda bulunmaktır. Söz konusu bildirinin konu açısından ilgili maddeleri şöyledir (Birleşmiş Milletler Bildirisi, 1992):

Var Olma Hakkı

Madde 1: Soykırım, etnik temizlik ve zorlayıcı asimilasyon gibi uygulamalar da dahil olmak üzere, azınlıkların fiziksel varlığının korunması.

Kimliğin Korunması ve Teşviki Hakkı (BM Ulusal veya Etnik, Dinsel veya Dilsel Azınlıklara Mensup Olan Kişilerin Haklarına Dair Bildiri)

Madde 2.1-4.2-4.4: Azınlıkların kamu ve özel alanlarda kültür, din ve dillerinin yaşama özgürlüğünü korumak ve azınlıkların kültürlerini, dillerini veya dinlerini ifade etmelerini ve geliştirmelerini sağlayacak önlemlerin alınması.

Ayrımcılığa Uğramama ve Eşit Muamele Görme Hakkı (BM Ulusal veya Etnik, Dinsel veya Dilsel Azınlıklara Mensup Olan Kişilerin Haklarına Dair Bildiri)

Madde 4.1: Azınlıkları etnik, dinsel, dilsel veya kültürel kimlik temelinde ayrımcılığa karşı korumak ve tam eşitliklerini sağlamak.

Katılım Hakkı (BM Ulusal veya Etnik, Dinsel veya Dilsel Azınlıklara Mensup Olan Kişilerin Haklarına Dair Bildiri)

Madde 2.2-2-3: Azınlıkların kültürel, dini, sosyal, ekonomik ve kamusal hayata ve onları ilgilendiren kararları almak.

Madde 2.4-2.5: Sınır ötesi de dahil olmak üzere, özgürce kendi derneklerine katılma ve kurma hakkını garanti etmek.

Madde 4.5: Ülkelerindeki ekonomik kalkınma ve gelişmeye tam olarak katılabilmeleri için uygun önlemlerin alınmasına etkin katılımını sağlamak.

Ayrıca Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin, 27.maddesi: *Etnik, dinsel ya da dil azınlıklarının bulunduğu devletlerde, bu azınlıklara mensup olan kişiler, kendi gruplarının diğer üyeleri ile, kendi kültürlerinden yararlanma, kendi dinlerine inanma ve bu dine göre ibadet etme, ya da kendi dillerini kullanma hakkından yoksun bırakılmayacaklardır* şeklinde ifade edilmiştir. Uluslararası Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 30.maddesi de yine *Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi*'nin 27.maddesine benzer bir tanımlama yapmaktadır: "Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların var olduğu devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz."

Kolektif açıdan da değerlendirildiğinde genel insan hakları ilkeleri ile garanti edilen haklar, bütün azınlık bireylerine uygulandığından bu anlaşmalar ve sözleşmeler, azınlık toplumlarının haklarının korunması ile ilgili önemli başlıkları da kapsamaktadır. Bu hakların en başında da azınlık toplumlarının eğitim hakları gelmektedir. Eğitim BTMTA'nın en fazla önemseydiği fakat en büyük sorunları yaşadığı alanlardan bir tanesidir. Eğitim bir toplumun bugününü ilgilendirdiği kadar, geleceğini de ilgilendirdiği için azınlık toplumu sorunu sürekli gündemde tutularak, olumsuzluklarla mücadele etmektedir. Çalışmada, BTMTA'nın eğitim sorunu ve konu ile ilgili Yunanistan'ın tutumu incelenmiştir.

BTMTA'nın eğitim sorunu her azınlık bireyinin çok ilgili olduğu ve özen gösterdiği bir sorundur. Azınlık okullarının problemlerinin çözüme kavuşturulmuş olmaması toplumdaki hassasiyeti daha da arttırmıştır. Sorunlar özellikle 1960'lardan sonra daha fazla görünür hale gelmiş ve günümüze kadar varlığını değişik şekillerde sürdürmüştür. Azınlığın eğitim sorunları dikey olarak incelendiğinde, ana okul eğitiminden üniversite eğitimine kadar değişik sorunlarla karşılaşmak mümkün olmaktadır. Diğer taraftan BTMTA'nın eğitim hakları ile ilgili 1923 Lozan Antlaşması'nın 40. ve 41. maddeleri oldukça net ifadeler içermektedir.

1. Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığın Eğitim Sorununa Genel Bakış

BTMTA'nın kanaat önderleri ve politikacılarına göre eğitim sorunu bölge toplumunun günümüzde de en büyük sorunlarından biridir. Günümüzde Batı Trakya'da kapanmakta olan BTMTA'na ait okullar ve halen faal olan eğitim yuvalarındaki eksiklikler, bu tespiti doğrular niteliktedir. Konu ile ilgili saha araştırması esnasında İskeçe (Ksanthi) Milletvekili Ahmet Faikoğlu ile 24 Kasım 2023 tarihindeki yapmış olduğumuz mülakatta, 24 Kasım Öğretmenler Günü'nü buruk bir şekilde de olsa Batı Trakya'da kutladıklarını ifade etmiştir. Faikoğlu'na göre (kişisel iletişim, 24 Kasım 2023) zor şartlar altında acımasız bir ayrımcılıkla Türk Azınlık Eğitimini dejenere eden ve azınlık toplumunu çağdaş eğitimden yoksun bırakan Yunan Devleti'nin nerede ise bütün azınlık okullarını kapatmak istediğini ve açık olan okullarda da son derece zayıf bir eğitim yaptırdığını, birçok azınlık öğretmenin yıllarca görev yapamadığını, birçoğunun da görevlerinden azledildiğini, buruk bir şekilde hayatlarını idame ettirmeye çalıştıklarını belirtmiştir.

1.1. Azınlık Eğitiminin Tarihi Süreci

BTMTA eğitimiyle ilgili ilk oluşumlar 1920'lerde başlamıştır. Bu yıllarda mahalle mektebi olarak adlandırılan ve 86 yerleşkede Osmanlıca eğitim veren okullar mevcuttur. 1925 yılı Yunanistan Eğitim Bakanlığı'nın kayıtlarına göre 101 mektepte 3800 civarında öğrenci mevcuttur (Divani, 1999). Lozan sonrası okul sayısı 267, öğretmen sayısı 305 (bu öğretmenlerden 260 tanesi medrese mezunu, 25-30 öğretmen de basit bir eğitimden geçerek öğretmenlik yapan yerel şahıslardan olup, sadece 4-5 öğretmen Türkiye'den mezun olmuş öğretmenlerden oluşmaktadır) ve öğrenci sayısı 6326 olarak kayıt altına alınan azınlık eğitim sistemi içinde okul tabelaları ve karneler Türkçe hazırlanmaktadır (Aarbakke, 2000). Bu dönemde köy okullarında sadece Türkçe eğitim verilirken daha sonra şehir okullarında kademeli olarak Türkçe ve Yunanca karma eğitime geçilmiştir. Bu okulların yönetimi de tamamı ile öğrenci velilerinin seçtiği komiteler tarafından yapılmaktadır. Sadece Yunanca dil dersi, Yunan öğretmenler tarafından verilmektedir. Bu dönemde bütün ders kitapları Yunanistan Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanması şartı ile (Yunanca kitaplar dahil) Türkiye'den getirilmiştir. Azınlık öğrencileri, dini eğitim veren okul olarak da sayılabilecek medreselerde ders almaktaydı, günümüzde bahse konu yerlerde eğitim devam etmektedir (Hüseyinoğlu, 2012).

Yunanistan'ın 1936'da başına geçen asker kökenli İoannis Metaksas, azınlık okulları ile ilgili bazı önemli ve etkili sayılabilecek adımlar atmıştır. 1941'e kadar Yunanistan'ı diktatörlük rejimi ile yönetmiş olan Metaksas, Türkçe müfredat üzerindeki devlet kontrolünü güçlendirip, Yunanca müfredat oranını ve Yunan öğretmen sayısını arttırmıştır. İktidara geldikten iki yıl sonra 1938-39 öğretim yılından sonra o tarihe kadar Türkiye'den gelmekte olan ders kitaplarının basımı Yunan

Devleti tarafından üstlenilmiş ve başka kitapların azınlık okullarına girişi 1950 yılına kadar bu şekilde gerçekleşmiştir (Aarbakke, 2000). Daha sonraki 4 yıllık Bulgar işgali döneminde azınlık okullarında, Yunanca müfredat kaldırılmış, yerine yine iki dilli Türkçe ve Bulgarca müfredat uygulanmıştır. Bulgar işgali yıllarında Türkçe müfredat muhafaza edilmiş, bir değişiklik yapılmamıştır. Yunanistan için en zor yıllar olan Yunan İç Savaşı (1946-1949) sırasında ise Yunanistan tamamen kendi hazırladığı Türkçe kitapları, azınlık okullarında kullanıma sunmuştur. Bu kitapların hazırlık sürecine hiçbir şekilde azınlık mensubu öğretmen veya kurumlar karıştırılmamıştır. Bu müdahaleler sistemli olarak azınlık okullarının *özel okul* tanımının yavaş yavaş, *karma okul* statüsüne doğru evrilmesine vesile olmuştur (Hüseyinoğlu, 2012).

1950'lerde Yunanistan ve Türkiye arasında bir Kültür Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma çerçevesinde iki ülke eğitim alanında işbirliği yapmayı kararlaştırmıştır. Bu antlaşma ile birlikte azınlık eğitimi hem fiziksel koşullar hem de kalite koşulları açısından olumlu etkilenmiştir (kontenjan öğretmenlerine görev verilmiş, köy okulları onarılmış ve 62 adet yeni azınlık okulu açılmıştır) (Aarbakke, 2000). Bu süreçte Batı Trakya'da ilk Türk ortaokulunun (Dönemin Türk Cumhurbaşkanı'nın ismini taşıyan Celal Bayar Lisesi resmi adıyla Gümülcine Azınlık Ortaokul Lisesi) resmen açılmış olması, büyük önem arz etmektedir. 1950'li yılların sonuna doğru 289 azınlık okulunda yaklaşık 13.400 azınlık öğrencisi 390 Yunan vatandaşı Türk öğretmen, 27 Türk vatandaşı kontenjan öğretmeni ve 163 Yunanca ders veren Yunan öğretmen eşliğinde öğrenim görmektedir (Tsioumis, 2006). Orta okulun Türkçe müfredatı ile ilgili bütün kitaplar, Türkiye tarafından sağlanarak kullanıma sunulmuştur. Bu dönemde, söz konusu azınlık ortaokulunda sistematik ve geniş bir azınlık müfredatı hazırlanmıştır. Müfredat içinde sadece Yunan dili derslerinin Yunanca olarak verilmesi kararlaştırılmıştır. Okul hem Türkiye hem de Yunanistan tarafından maddi olarak desteklenmiş olup, aynı zamanda BTMTA'nın öğretmen adaylarının Türkiye'deki öğretmen akademilerinde burslu olarak eğitim almaları konusunda her iki ülke de hemfikir olmuştur. Bu dönemde Yunan Devleti okullara Yunan öğretmenleri atamış, okullardaki temel ders niteliği taşıyan coğrafya, tarih v.b derslerin Yunan dilinde yapılmasına karar vererek, azınlık okulları üzerindeki idari kudretini arttırmaya başlamıştır. Bütün bu gelişmelerle birlikte BT'da Müslüman Türk nüfusunun Gümülcine'den (Komotini) sonra en fazla yaşadığı yer olan İskeçe'de de (Ksanthi) ikinci azınlık orta öğretim okulu açılmıştır (Tsitselikis & Mavromatis, 2019).

1960'ların ikinci yarısında, 1968 Kültür Protokolü'nün de imzalanması ile mevcut azınlık eğitimi Türkçe müfredatında kullanılan kitaplara, Türkiye'de basıp gönderilen ilave Türkçe ders kitapları eklenmiştir. Ancak bu dönemde bazı Yunan yetkililer Kültür Protokolü ile kontenjan öğretmenlerinin sayılarının artmasına bu durumda dini azınlık tanımının etnik azınlığa dönüşmesine zemin hazırladığını savunmuşlardır. Bu düşünce kısa bir süre sonra ilk meyvesini vermiştir. Bu dönemde Selanik Özel Pedagoji Akademisi (SÖPA) kurulmuştur. Askeri cunta dönemini içeren bu günlerde, 1109/1972 yasa kabul edilerek, veliler tarafından seçilen okul encümen kurullarının geçerli olması için, valilik onayı aranmasına karar verilmiştir. Bugün eğitim sisteminin en önemli bileşeni olan öğretmenlerin hemen tamamına yakını SÖPA mezunu öğretmenlerden oluşmaktadır. Bu öğretmenler günümüzde bütün azınlık okullarındaki Türkçe müfredatın düzenlenmesi ve öğretilmesinden sorumludurlar. Türkçe ve pedagojik formasyon eksikliği bulunan bu öğretmenlerin uluslararası düzeyde Türk üniversitelerinden hizmet içi eğitim seminer talepleri Yunanistan eğitim karar alıcıları tarafından kabul görmemiştir (Tsitselikis, Baltiotis, 2007). Kimlik tanımama sorunu olarak geniş tartışmaların yaşandığı Batı Trakya'da yine aynı dönemde (Cunta Yılları) Azınlık okullarının tabelalarındaki *Türk* ibaresi *Azınlık* olarak değiştirilmiştir (Tsitselikis & Mavromatis, 2019).

Selanik Özel Pedagoji Akademisi'nden mezun olan azınlık öğretmenlerinin, 1977'de yasa ile atama önceliği kazanması ile birlikte, hemen tüm azınlık okullarına bu öğretmenlerin atamaları yaygınlaştırılmıştır. Yine 1970'li yılların ikinci yarısında Yunan hükümetinin müdahalesi sonucu

azınlık okulları encümen kurullarının okul yönetimi üzerindeki gücü azaltılarak, etkisiz hale getirilmiştir (Alioğlu, 1998). Artarak devam eden azınlık okulları üzerindeki müdahaleler sonucu, 1983 yılında Türkiye’den gelen ders kitaplarının okutulması ve Yunanistan’a girişi yasaklanmıştır. 1980’lerin ikinci yarısında lise mezunu azınlık öğrencileri Türkiye’nin sağlamış olduğu imkanlar sayesinde bu ülkenin üniversitelerinde yüksek öğrenimlerine devam etmiştir. Bu durum karşısında Yunanistan 1995’te azınlık öğrencilerini Yunan üniversitelerine yönlendirmek niyeti ile üniversitelere girişte azınlık öğrencilerine en fazla %0,5 kotası getirmiştir (Tsitselikis & Mavromatis, 2019).

Yunanistan Eğitim Bakanlığı Göçmen Eğitimi ve Kültürlerarası Eğitim Özel Sekreterliği ile Atina Üniversitesi’nin işbirliği ile bilimsel sorumlu olarak Anna Frangoudaki gözetiminde, iki dilli eğitimin Yunanca kısmı için yeni eğitim programı ve ders materyalleri oluşturulmuştur. PEM (Trakya’daki Müslüman Azınlık Çocuklarının Eğitimi) diye adlandırılan modelin merkeze Yunanca öğretimini oturtup, Türkçe öğretime yönelik bir hedef içermemesi, azınlık toplumu içinde programla ilgili şüphelerin oluşmasına sebep olmuştur. Hem azınlık hem de programın yetkilileri PEM’in azınlık eğitiminin problemlerinin çözümüne beklenen katkıyı sağlamadığını belirtmişlerdir. Bu konuda Frangoudaki bir makalesinde şu ifadeler yer vermiştir: “Trakya’da Azınlık okulunda elde edilen eğitsel sonuçlar kötü, hep kötü olagelmıştır. Azınlık okulu eğitimi, PEM’in Yunanca ders programı için sarf ettiği çabalara rağmen, 2000 senesinde Türkçe Ders programı için on yıllardır süren kitapsızlıktan sonra yeni kitapların getirilmesine rağmen, uzun yıllardır süren bir gevşeklikten sonra şimdi daha sıkı ve ciddi biçimde işlemesine rağmen, yerinde saymakta ve esaslı bir biçimde düzelmesi çok zor görünmektedir.” (Thalia Dragona, 2014).

Azınlık okullarında kalite sorunu devam etmektedir. Bunu önlemek için Yunan devleti yeni bir eğitim programı olan Müslüman Çocukların Eğitim Programı uygulamaya sokmuştur (Dragona & Frangoudaki, 2016). PEM Programı sayesinde azınlık öğrencilerinin Yunanca dil bilgilerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Böylece eğitim kalitesinin artırılması beklenmektedir. PEM ile ilgili Batı Trakya Türkleri Danışma Kurulu (BTTDK) ve Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği’nden (BTTÖB), programın kendilerine yeteri kadar danışılmadan hazırlandığı gerekçesiyle eleştiriler olmuştur. Program ana okullarda iki dilli eğitime imkan sağlamadığı konusunda eleştirilmiştir. 1990’ların ikinci yarısından sonra uygulamaya başlanan PEM’e, 2010 yılından sonra KESPEM (Trakya’daki Azınlık Çocuklarının Eğitimi Destek Merkezi) eklenmiştir. Bu iki program azınlık eğitimi tarihinde akademik kadrolarla desteklenmiş bilimsel bir grup tarafından hazırlanmış olması sebebiyle azınlık eğitiminin güncellenmesi açısından önemlidir. 2010’da kapatılan SÖPA’nın yerine de günümüzde Selanik Aristoteles Üniversitesi Eğitim Fakültesi Pedagoji Bölümü’nde azınlık öğretmen eğitimine yönelik özel bir program ihdas edilmiştir (Dragona & Frangoudaki, 2016).

1.2. Eğitimde Özerklik Sorunu

Azınlığın eğitim hakları sırasıyla 1951 yılında imzalanan Kültürel Anlaşma ve 1968 yılında imzalanan Kültür Protokolü ile güçlendirilerek, 23 Temmuz Lozan Barış Antlaşması’ndaki eğitim konusunda var olan haklar perçinlenmiştir. Fakat bu antlaşma ve anlaşmalarla oluşturulan azınlığın eğitim hakları, daha sonraki hükümetlerce çıkarılan bazı bakanlık kararları, yasa ve kanunlarla engellenmeye çalışılmıştır (Verhas, 2019).

Yıllar önce tamamen azınlığa ait kuruluşlar olarak öğretime başlayan okullar, zaman içinde yarı-özel hale gelmiştir. Sonraları da bu yarı-özel hal, devletin daha fazla eğitim işlerine müdahale etmesiyle de yarı-kamu okulları haline gelmiştir. Bu okullar her zaman azınlığın vakıflarından sağlanan gelirler ve azınlık bireylerinden sağlanan bağış ve desteklerle faaliyetlerini sürdürürlerken günümüzde işletme, altyapı ve okul personelinin çok büyük kısmının giderleri, Yunanistan’ın merkezi yönetimi tarafından karşılanır hale gelmiştir (Askouni, 2006).

Bu durumun yarattığı en önemli sonuç ise, azınlık okullarının yönetiminin zaman içinde Yunan devletine geçmiş olmasıdır. Devletin azınlık okullarına bu kadar müdahil olması, okul yönetiminin gerçek sahibi olan okul encümen kurullarını zayıflatmış ve günümüzde bu kurullar fonksiyonlarını yitirerek, öğretmen seçme haklarını dahi kaybetmişlerdir (Oran, 1991).

Okullarda kuruldukları yıllarda iki dilli eğitimin büyük bölümü Türkçe yapılmıştır. Daha sonraki yıllarda değişik sebeplerle Türkçe ağırlıklı eğitim çoğunluk dili olan Yunancanın hakimiyetine geçmiştir. Fen dersleri, Türkçe ve Sanat dersleri Türkçe ile verilirken, Yurttaşlık, Tarih, Coğrafya ve İngilizce dersleri Yunanca olarak verilmektedir. Okul müdürleri azınlık mensubu olmakla birlikte müdür yardımcıları Yunan'dır. Burada Yunan öğretmenlerinden Türkçe bilmeleri istenemeyeceğinden dolayı, okul içi idari iletişim dili de Yunanca olmaktadır. Okul müdürü Türkçe müfredat ile ilgili fikrini açıkça ifade edememekte ve doğal olarak bu kararlar daha ziyade yönetimde aslında müdüre göre daha çok yetkiye sahip Yunan müdür muavini öğretmenler tarafından verilmektedir. Azınlık eğitim kuruluşlarının kalitesi bu karmaşa içinde Yunan eğitim kurumlarının kalitelerinin çok altında kalmıştır. Yunan devletinin gönülsüz desteği ve olumsuz ekonomik koşullar, okulların bu hale gelmesinde önemli faktörler olarak görülmektedir. Diğer taraftan yetersiz iki dilli eğitim, okul öğrencilerinin hem Yunancada hem Türkçede yetersiz kalmalarına sebep olmaktadır (Verhas, 2019).

1.3. Azınlık Müfredatı Eğitim ve Öğretmenleri Sorunu

1951 Kültür Anlaşması'ndan sonra Türkiye'deki Eğitim Fakültelerinde azınlık mensubu Türk öğretmen adaylarına burs veren sistematik bir öğretim programı kabul edilmiştir. Nitekim bu öğretmenlerin mezun olduktan sonra Batı Trakya'ya dönerek eğitim hizmeti verdiği ilkokullarda kalite, iyi bir konuma gelmiştir. Bu konuda 60 hanelik Yelkenciler (Grigoron) köyünü örnek olarak gösterebiliriz. Batı Trakya'da İskeçe'nin Gökçeler (Seleron)⁵ Belediyesi'ne bağlı (günümüzde Blustra (Avdira) Belediyesi'ne bağlıdır) olan ve tamamı Müslüman Türk azınlığı bireylerinden oluşan köy, 30-40 yıl gibi uzun bir süre Türkiye üniversitelerinde eğitim görmüş bir ilkokul öğretmeni olan Ethem Mehmet⁶ adındaki öğretmenin eğitim verdiği süre içinde, 5 Mühendislik Fakültesi, 5 İktisat Fakültesi, 2 Eğitim Fakültesi, 2 Tıp Fakültesi, 1 Dış Hekimliği Fakültesi, 5 İşletme Fakültesi, 1 Hukuk Fakültesi, 1 İlahiyat Fakültesi, 1 Veterinerlik Fakültesi ve 5 Lise Mezunu yetiştirmeyi başarmıştır. Diğer bir deyişle bu dönem içinde ilkokul eğitimini böyle bir kaliteli öğretmen döneminde almış olan 28 azınlık mensubundan 23 tanesi üniversitelerden, 5 tanesi de liselerden mezun olma başarısını göstermiştir. Oysa aynı dönemde yine aynı belediyeye bağlı olan komşu köy Karaçanlar (Simandra) Köyü'nde (günümüzde Blustra (Avdira) Belediyesi'ne bağlıdır), Türkçe müfredat eğitimi veren Hüseyin Hoca adındaki Selanik Pedagoji Akademisi mezunu öğretmenin, 150 hanelik köyden, eğitim verdiği dönemde, hiç üniversite mezunu çıkmamıştır. Daha sonra öğrenci velilerinin büyük tepkisi ile *Karaçanlar Olayları* olarak literatüre giren problem, ortaya çıkmıştır. Okul uzun bir süre kapalı kalmış ve bu dönemde geçici bir çözüm olarak köy çocukları Türkiye'de bulunan değişik ilkokul ve ortaokullara yerleştirilmek suretiyle, sorun aşılına çalışılmıştır. Bu dönemle birlikte Karaçanlar (Simandra) Köyü'nden de üniversite ve lise mezunları çıktığı süreç içinde gözlemlenmiştir (Trakya'nın Sesi Gazetesi, Sayı 271, 4 Şubat 1988).

Yukarıdaki örnekten de anlaşılacağı gibi azınlık okullarındaki düşük kaliteli eğitimin çok büyük oranda sebebi (içlerinde bazı iyi öğretmenlerin olduğu gerçeğini de kabul ederek) Selanik Özel Pedagoji Akademisi ile ilgili olduğu ortadadır. Pedagoji, azınlık eğitiminde Türkiye'den gelen öğretmen sayısını azaltılması doğrultusunda, Yunanistan'daki Müslüman Türk azınlık bireylerine öğretmenlik yetkisini vermek amacıyla Selanik'te (Thessaloniki) açılmış bir kurumdur. Yunan

⁵ Bugün Grigoron (Yelkenciler) Köyü Avdira (Blustra) Belediyesi'ne bağlıdır.

⁶ Ethem Mehmet Komotini Şehrinin Dimi (Sendelli) Köyü'nden olup önce Balıkesir Savaştepe Öğretmen Okulu'na kaydolmuş, daha sonra da İstanbul Ortaköy İlköğretim Okulu'nda stajyerlik görevini tamamlayarak mezun olmuştur.

devleti bu okula ilgiyi ve başvuru sayısını arttırabilmek amacıyla kayıt yaptıran öğrencilere, barınma ve öğrenim masraflarını karşılamayı da garanti etmiştir (Osman, 2016).

SÖPA’da verilen dersler Yunancaydı ancak Türkçe sınıf ve dönemlere göre haftalık üç ve dört saat ile sınırlıydı. Buraya kayıt yaptıran öğrencilerin çoğunluğu Batı Trakya’nın Balkan kolundan olan ve ana dilleri Pomakça olan öğrencilerdir. Öğrenciler anadilleri ile Yunanca dil bilgisine olan yatkınlıkları ile okulda öğrenim görme imkânı bulmuşlardır. Ancak Türkçe dil bilgileri yeterli değildir.⁷ Bu öğretmenler Türk azınlık okullarına öğretmen olarak atandıklarında iletişim sorunu ve bilgi eksikliği sorunu ile eğitim kalitesinin düşmesine sebep olmuş ve eğitim sürecinde kayda değer katkılar sunamamışlardır. Kaldı ki SÖPA’da eğitim alan bu öğretmenlerin öğretim süreleri 2 yıl olup, lisans düzeyinde 4 yıllık eğitim fakültesinden mezun olmuş öğretmenlerin bilimsel yeterlilik seviyelerine ulaşamamışlardır (Kelağa, 2006).

Bütün bu olumsuz şartlara rağmen Yunan devleti 695/1977 sayılı bir yasa ile SÖPA öğretmenlerinin tayin sürecinde öncelikli tercih edilmelerini kolaylaştırmıştır. Bu sebeple azınlık toplumu, SÖPA mezunu öğretmenlere hep mesafeli yaklaşmış ve bu öğretmenleri Yunan devletinin asimilasyon politikalarının bir aracı olarak algılamıştır (Hürşit, 2006).

Akademi öğretmenlerindeki bu yetersiz öğretim becerileri, Yunanistan tarafından da gözlemlenmiştir. Fakat azınlıkla ilgili olan niyetlerinde sürekli tereddüt taşıyan karar verici aktörlerin almış olduğu tedbirler, bu mezunların kalitelerinin artmasına vesile olamamıştır. Nitekim bu konuda 2 yıllık olan eğitim süresi 3 yıla çıkarılmış olmasına rağmen, Türkçe dilindeki yetersizlikleri, iletişimdeki sorunları çözememiştir (Hüseyinoğlu, 2005). Ayrıca bu problem azınlık toplumu içinde SÖPA öğretmenlerinin de izole edilmesine sebep olmuştur. Zira bu öğretmenler etnik kimlikleri sebebi ile çoğunluk toplumu Yunanlılar tarafından kabullenilmedikleri gibi, azınlık toplumu olan Müslüman Türkler tarafından da bir asimilasyon projesi olarak görülmeleri sebebiyle hep reddedilmişlerdir. Ortaya çıkan bu fiili durum sonucunda, Yunan devleti 2011 yılında SÖPA’yı kapatmıştır (Tsitselikis ve Baltiotis, 2007).

1.4. Azınlık Ders Kitapları Sorunu

Kendilerini dini olarak Müslüman, etnik olarak Türk kimliği ile tanımlayan azınlık toplumu için, Türkçe ders kitapları eğitimin belki de en sorunlu kısmını oluşturmaktadır. Yunanistan, Türkiye’de basılıp azınlık okullarında okutulan Türkçe kitapların Atatürk resimleri ve Türk bayrağı gibi milli içerikler kapsadığını, bunun da kendi ulusal bütünlüğüne tehlike teşkil ettiğini öne sürerek, 1968 Kültür Protokolü ile tanımlanan Türkçe kitaplarının Türkiye’de basılarak azınlık okullarına verileceği kuralını görmezden gelip, 1969 yılında bazı kitapların dağıtımını yasaklamıştır. Bu sebeple neredeyse 30 yıl boyunca azınlık okullarında aynı kitaplar, fotokopi ile çoğaltılarak ders kitabı olarak okutulmuştur (Osman, 2016). Azınlığın 30 yıl önce basılmış kitaplarla anadildeki eğitime devam etmesi, eğitim kalitesi adına başlı başına bir sorun teşkil etmiştir. Bu sebeple Yunanistan, Yunan akademisyenler tarafından Türkçe olarak hazırlanan kitapları, azınlık okullarında okutulmak üzere bölgeye dağıtmıştır. Kitapların Müslüman geleneklerinde bulunmayan haç çıkartma ritüeli bulundurması azınlık öğrenci velileri ve öğrenciler tarafından azınlık haklarını ihlal edecek nitelikte bulunup, asimilasyona yönelik öğeleri içerdiği gerekçesiyle kabul görmemiştir. Bunun üzerine Yunanistan Dostluk, Eşitlik ve Barış Partisi (DEB) ve diğer bazı azınlık sivil toplum örgütleri velilerden kitapları toplayarak, ilgili makama geri vermeleri çağrısında bulunmuştur (Hüseyinoğlu, 2005).

⁷ İskeçe dağ kesimi köyleri olan Şahin, Ketenlik, Elmalı gibi köyler Pomak nüfusun olduğu köylerdir. Bu köylerin sakinlerinin bir kısmı kendilerini Pomak olarak gördüklerini belirtmekte ve Pomakça konuşmaktadır. Bu insanların anadili Pomakça olduğu için Türkçe bilgileri kısıtlıdır. Ancak bu köyler kendilerini Müslüman azınlık olarak tanımlayıp azınlık toplumu içinde kendilerine yer bulmaktadır. Zira Balkan coğrafyasında Müslüman denince akla Türk algısı, Türk deyince de Müslüman algısı gelmektedir.

Türkçe müfredat kitapları ile ilgili sorun daha sonraki günlerde daha da büyümüştür. Azınlık okulu öğrencileri 2015 yılında 5 gün boyunca boykot eylemi yapmıştır. Bu eylem sırasında hem Türkiye öğretmen okullarından mezun olmuş öğretmenler, hem de SÖPA'dan mezun olmuş öğretmenler meslekten men cezası almaları pahasına boykota katılarak, eyleme destek vermişlerdir. Eylem sonrasında bazı okul encümenleri ve veliler devlet malına zarar vermek gerekçesi ile yargılanmıştır. Sorun Türkiye'de basılan Fizik, Matematik, Türk Dilbilgisi ve Din Dersi kitaplarının Yunan Pedagoji Enstitüsü'nün onaylamasıyla çözüme kavuşturulmuş ve günümüzde de azınlık okullarında bu kitaplarla eğitim verilmeye devam edilmiştir (Dede, 2007).

1.5. Yunan Devletinin Müslüman Türk Çocuklarının Eğitimine Yönelik Programın (PEM-KESPEM) Azınlık Eğitimine Etkisi

Eğitim konusunda ortaya çıkmış olan yetersizlik, sadece azınlık toplumu içinde sorunlar üretmemektedir. Zira bütünün bir parçası olan azınlığın eğitimsizliği, daha geniş bir bakış açısı ile çoğunluğu da ilgilendiren bir sorun olma potansiyelini içinde barındırmaktadır. İşte bütün bu endişeler isteksizce de olsa Yunan devletini harekete geçirmiş ve 1990'lı yıllarda bu konuda bazı önemli sayılabilecek girişimler olmuştur. Nitekim 2341/1995 sayılı yasa ile Türkçe müfredatını okutacak azınlık öğretmenlerinin kalitesini arttırmak için adaylara bazı ekonomik ve mesleki kariyer teşvikleri sağlanarak, bu müfredat öğretmenlerinin nitelikleri arttırılmaya çalışılmıştır (Batı Trakya Haber, 21 Şubat 2016). Bununla birlikte, yukarıda da belirttiğimiz üzere aynı dönemde azınlık lise mezunları için Yunan Üniversitelerinde, %0,5'lik bir kontenjan hakkı tanınmıştır (Anadolu Ajansı, 2015).

Diğer taraftan AB fonları kullanılarak PEM programı yürürlüğe konulmuştur. Bu programla azınlık öğrencilerinin Yunanca dil bilgilerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. PEM planlama ve tasarlanma zemininde iyi hazırlandığı için, faydalı bir girişim olarak görülmüştür. Bu program sayesinde azınlık okullarında öğrenci sayısı 4-5 kat artmış, talebelerin Yunanca dil bilgileri iyileşmiş, okulu terk etme oranı düşerek eğitime ortaokul seviyesinde devam etme sayısı artmıştır. Ancak program hem yerel Yunan basınında hem de bazı azınlık grupları tarafından eleştiriye uğramıştır. Yunan basını programı vatanseverliğe aykırı olarak görmüştür. Diğer taraftan bazı azınlık mensubu kişiler de programın hazırlanış şekline karşı çıkarak, azınlık okullarında Yunancayı hâkim kılmaya yönelik olduğunu belirterek, böyle bir sonucun oluşması durumunda velisi oldukları çocuklarını Yunanca öğrenmeye asla teşvik etmeyeceklerini belirtmiştir (Dragona ve Frangoudaki, 2016).

PEM'in olumlu sonuçlarını dikkate alarak Yunanistan Millî Eğitim Bakanlığı 2010 yılında KESPEM isminde yeni bir destekleyici sistemle, bu sefer azınlık çocuklarının genel eğitimine yönelik bir program hazırlamıştır. Bu program çerçevesinde özellikle kadınlara, çocuklarının okuldaki öğrenim durumlarını takip etmesi amacıyla velilerin de Yunanca dil ve konuşma kabiliyetlerini arttırıcı etkinlikler düzenlenmiştir (Museduc, 01 Ekim 2016).

2. Azınlık Eğitim/Öğretim Hiyerarşisine Göre Sorunlar

BTMTA'nın eğitim ile ilgili sorunları sadece belirli okul seviyelerinde olmayıp, okul aşamalarının her bir safhasında karmaşık ve problemlerle dolu bir yapıda olduğu bilinmektedir. Bu durum çocuk yuvası eğitiminden başlayıp, hiyerarşik olarak üniversite eğitimine kadar devam etmektedir. Durum birbirini etkileyen ve biri diğerinin devamı niteliğinde olan eğitim sürecinin kategorik olarak incelenmesini de zaruri hale getirmiştir.

2.1. Üniversite Eğitimi Sorunları

Eskiden beri azınlık ortaöğretim kurumlarından mezun olan azınlık bireyleri, yüksek öğrenim için kendilerine sağlanan kontenjan sayesinde Türkiye üniversitelerini tercih etmiştir. Bu durum Yunanistan'ın 2341/1995 sayılı kanunu çıkarıp, azınlık orta öğrenim mezunlarına Yunan üniversitelerinde %0,5'lik kontenjan hakkı sağlayana kadar devam etmiştir. Ancak bu yasadın

sonra azınlık liseleri mezunları aşamalı olarak Yunan üniversitelerini tercih etmeye ve öğrenim almaya başlamıştır. Azınlık öğrencileri Yunan üniversitelerinde yetersiz ortaöğretim eğitiminden kaynaklanan büyük zorluklarla karşılaşmış, bilimsel derslerdeki yetersizliklerinin yanında yetersiz seviyedeki Yunanca dil bilgisinin yaratmış olduğu birçok problemle uğraşmak zorunda kalmışlardır (Hüseyinoğlu, 2005).

Yunan üniversitelerini tercih ederek iş hayatına atılan mezunlar, mesleki eğitim sürecinde akademik seviyede Yunanca diline hâkim olmadıkları için, yetersiz bir bilgi birikimi ile iş olanağı bulmakta da zorluklar yaşamaktadır. Ayrıca sağlanan kontenjan ile oluşan üniversite mezunu işgücü için Batı Trakya’da yeterli iş sahası bulunmadığı için mezunlar genellikle ailelerinden miras olarak almış oldukları çiftçilikle uğraşmakta veya AB üyesi ülkelere göç ederek mesleklerini icra etmek yerine buradaki fabrikalarda işçi olarak yaşamaya devam etmektedir. Özet olarak üniversiteden mezun olan azınlık bireylerinin az bir kısmı kendi mesleklerini icra edebilme şansına sahip olmaktadır. Batı Trakya’nın olumsuz ekonomik şartları, bu durumu daha da kötüleştirmektedir (Hayrullah, Hüseyinoğlu ve Kabza, 2014).

2.2. Lise ve Ortaokul Eğitimi Sorunları

Azınlık ortaöğretim sorunu eğitim sorununun en belirgin unsurlarındandır. Bugün BMTA’nın yaşadığı bölge olan İskeçe, Rodop, Meriç vilayetlerinde, sadece 2 adet azınlık orta öğretim kurumu mevcuttur. Bu okullardan bir tanesi Gümülcine (Gümülcine Azınlık Ortaokul Lisesi) şehrinde, diğeri de İskeçe (İskeçe Günlük Özel Azınlık Ortaokul Lisesi) şehrinde. Bu İki okulun (bölgedeki azınlık nüfusu oranı çoğunluk nüfusu oranına göre dikkate alındığında) çok yetersiz olduğu açıktır. Bölge öğretmenlerinden alınan bilgiler doğrultusunda Gümülcine şehrinin %55 nüfusunu oluşturan azınlık toplumu için sadece 1 okul bulunurken, şehrin %45 nüfusunu oluşturan Yunan toplumu için 45 civarında orta öğretim kurumu mevcuttur. İskeçe şehrinde de durum farklı değildir. Azınlığın toplam şehir nüfusunun %35’ ini oluşturduğu bu şehirde de azınlık toplumu için 1 ortaöğretim kurumu bulunurken, çoğunluğu oluşturan Yunan toplumu için ise 40 adet ortaöğretim kurumu bulunmaktadır. Diğer taraftan toplam nüfus içinde %10 nispetinde azınlık toplumu barındıran Meriç vilayetinde ise 50 civarında orta öğretim kurumu çoğunluk öğrencileri olan Yunan öğrencilerin hizmetindedir. Bu ilde azınlık öğrencileri için herhangi bir okul bulunmamaktadır. BT’da toplam nüfusun nerede ise %50’ sini oluşturan azınlık toplumu için bulunan ortaöğretim okul sayısı 2 iken, nüfusun diğer yarısını oluşturan Yunan toplumu için bulunan orta öğretim okul sayısı 145 adettir. Görüldüğü üzere orta öğretim okul sayısı bazında azınlık ve çoğunluk toplumu arasında çoğunluk toplumu lehine çok büyük bir dengesizlik mevcuttur. Bu fiili durum, bir taraftan azınlık okullarındaki kaliteyi düşürürken, diğer taraftan da azınlık öğrencilerinin zorunlu olarak Yunan devlet okullarına yönelmesine veya Türkiye’de bulunan orta öğretim kurumlarını tercih etmelerine yol açmaktadır (Kelağa, 2005).

Koşulların yetersiz oluşu, bazı azınlık sivil toplum örgütlerini bu yönde adımlar atmaya itmiştir. Nitekim Batı Trakya Azınlığı Kültür ve Eğitim Şirketi (BAKEŞ) bu adımların öncü ve örnek kurumu olmuştur. Şirket Mayıs 2007’de 44 kurucu üye ile ilk defa İskeçe’de kurulmuştur. Şirketin kuruluş amaçları arasında azınlığın eğitim ve kültür seviyesini arttırmak için bölgede, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim kurumları ile birlikte çocuk yuvası ve anaokulu açmak bulunmaktadır. Rodop ilinde ortaöğretim kurumlarının yetersiz olması sebebi ile BAKEŞ özel bir ortaöğretim kurumu açmak niyetiyle, Yunanistan Eğitim Bakanlığına başvurmuştur. BAKEŞ’in Yunanistan’ın Rodop ili Sirkeli (Fillyra) Belediyesi’ne bağlı Domruköy’de (Dokos), BTMTA’na ait bir ortaokul inşa etmek üzere yaptığı arazi tahsis talebi, Yunanistan Doğu Makedonya-Trakya Bölge Genel Sekreterliği tarafından üç defa reddedilmiştir. (BAKEŞ, 21 Mayıs 2024)

Azınlık öğrencilerinin gittiği *Medrese* olarak adlandırılan biri İskeçe (Şahin Medresesi) şehrinde, diğeri de Gümülcine (Medrese-i Hayriye) şehrinde olan iki Medrese mevcuttur. Okullarda daha ziyade dini ağırlıklı dersler verilmekte ve buralardan mezun olanlar azınlığın dini ihtiyaçlarını

gideren mezunlardır. İskeçe'deki medresenin öğrenci sayısı 50-60 civarındadır (Gündem Gazetesi, 14 Ekim 2024). Ancak Gümülcine'deki medresenin öğrenci sayısı 350 civarındadır (Yeni Asya, 25 Kasım 2018). Bu okullarda öğretim dili olarak Yunanca, Arapça, Türkçe ve İngilizce kullanılmaktadır. Söz konusu iki medrese, 1998 yılında alınan bir bakanlık kararıyla ortaokul statüsüne getirilmiştir. Bu kararla birlikte medreselerdeki Türkçe müfredat daha da azaltılmıştır. Müfredattaki Türkçe ve din derslerinin azaltılması Gümülcine medrese öğrencilerini rahatsız etmiş ve öğrenciler 2018 yılında 5 günlük bir boykot uygulayarak, Eğitim Bakanlığı'nın bu yöndeki kararını protesto etmişlerdir. Gösterilen sert tepkiler üzerine bu karar uygulanamamıştır (Paçaman, 2011).

Medreseler Batı Trakya'nın imam ihtiyacını karşılayan dini ağırlıklı eğitim veren kuruluşlardır. Bu okullardan mezun olan öğrenciler ya SÖPA'ya devam ederek eğitim hayatlarını sürdürmekteydi ya da camilere imam olarak atanarak eğitim hayatlarını sonlandırmaktaydı. Değişik alanlardaki devlet müdahaleleri, Yunan devletinin 3536/2007 sayılı kanunu ile dini konularda da kendini göstermiştir. Bu yasa ile Yunanistan Müslüman azınlığa ait camilerdeki imamlık görevi için 240 kişilik bir kontenjan oluşturulmasına karar verilmiştir. "240 İmam Yasası" olarak ünlenen bu kanunla imamların 5 Hıristiyan üye tarafından oluşturulan komite tarafından atanmasına ve aynı imamların devlet tarafından atanan müftünün yönetiminde olmasına karar verilmiştir. Azınlık toplumunun bu yasaya göstermiş olduğu büyük tepkiler sonucu yasayı uygulama imkânı olmamıştır (McDougal, 2009).

Yunanistan bu yasayı bu haliyle uygulayamayacağını anlayınca, yasada bazı değişiklikler yaparak 4115/2013 sayılı yeni bir yasa ile 5 kişilik Hıristiyan üyeden oluşan imam seçim komitesinin 3 üyesinin azınlık mensubu Müslümanlardan olmasına karar vermiştir. Yeni yasa aynı zamanda seçilen imamlara devlet okullarında din dersi verme yetkisini de beraberinde getirmiştir. Yasa konusunda karar vericiler bu yasanın azınlık öğrencilerine devlet okullarında seçmeli din dersi okuma imkânı sunduğunu savunarak desteklemişlerdir (T.C. Dışişleri Bakanlığı SC-2, 18 Ocak 2013).

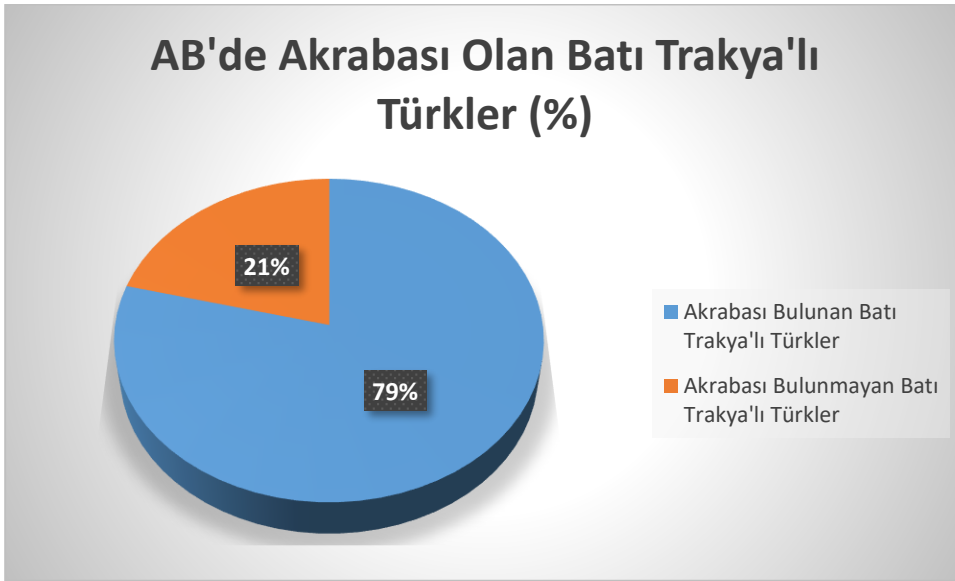
Azınlık toplumu devlet liselerinde İslam Din Dersinin Yunanca olarak öğretilmesinin dini eğitim yapısına uymadığını ve bunun din eğitiminde yanlışlara yol açacağından endişe ettiklerini de ileri sürmüştür. BTMTA'nın ısrarlı itirazlarına rağmen yeniden yorumlanan ve 240 İmam Yasası olarak bilinen 4115/2013 sayılı kanun, 2013 yılında yürürlüğe sokulmuştur. Bu doğrultuda İslam Dininin öğretimine yönelik Yunanca ders kitapları hazırlanarak 60'ın üzerinde din görevlisi devlet okullarında din öğretimine başlamıştır. 2019 yılında Yunanistan devlet okullarında İslam Dinini Yunanca öğretecek din adamlarından oluşan 120 kişiyi sözleşmeli olarak devlet okullarına atamış bulunmaktadır (Verhas, 2019). 2007 yılında onaylanarak gündeme gelen ve 240 İmam Yasası Ali Hüseyinoğlu'na göre BTMTA'nın orta ve uzun vadede dini özerkliğini olumsuz etkileyebilecek olasılıkları kendi içinde barındırmaktadır. Hüseyinoğlu azınlık toplumunun yasayla ilgili göstermiş olduğu tepkinin geleneksel tepki olan *görüş alınmaması* konusu olmadığını, imamları belirleyecek komisyonun yapısına yönelik eleştiriler konusu olduğunu belirtmektedir. Komisyon üyelerinin hemen hepsinin Müslüman olmaması azınlık toplumu tarafından kabul edilemeyecek bir durumdur. Toplumun yasaya göstermiş olduğu eleştirilen bir başka konu ilkökul mezunu bir azınlık mensubunun din öğretmeni olarak görevlendirilebilmesidir. Komisyonun bu yetkisi eğitimin kalitesini yükseltme hedefi ile tamamen çelişkili bir durum oluşturmuştur. Bu eleştirilere ilaveten bu imamların görev tanımı tam olarak belli değildir. Bunlar sadece okullarda din öğretmeni olarak mı çalışacaklar, camilerde İslam dinine yönelik eğitim mi verecekler yoksa camilerde imamlık mı yapacaklar? Bu belirsizlikler çıkarılan kanunun neye yönelik olarak çıkarıldığı konusunda azınlık içinde kafa karışıklıkları oluşturmuştur. (Hüseyinoğlu, 2017).

2.3. İlkokul Eğitimi Sorunları

Günümüzde azınlık ilköğretim okullarının çok büyük bir bölümü küçük sayılabilecek köylerde bulunmaktadır. Örnek olarak Yelkenciler (Grigoron) azınlık okulu 1. ve 2. sınıflar bir odada, 3. ve 4. sınıflar bir odada, 5. ve 6. sınıflar bir odada olmak üzere 3 bölümden oluşmaktadır. Bu okul bugün öğrenci sayısı azlığı gerekçesiyle kapalı durumdadır. Çok küçük ve son derece elverişsiz bir öğretmenler odası bulunmaktadır. Kütüphane veya laboratuvar bölümlerinin ne anlama geldiğini dahi öğrenciler bilmemektedir. Günümüzde de bu okullarda eğitimlik yapan öğretmenlerin belirttiklerine göre, okulların çok büyük altyapı sorunları olduğu, sınıf odası sayısının 2 ile 4 derslikten oluştuğu, güncel araç ve gereçlerden yoksun ve kütüphanesiz olduğu doğrultusundadır. Okul yapılarının eski, bakımsız ve onarıma muhtaç olduğu belirtilmektedir. Bu tarz fiziksel eksikliklerin yanında azınlık öğretmenleri öğretimde Yunanca müfredat miktarının Türkçe müfredat miktarına göre çok arttığını, bu durumun da azınlık toplumunda ciddi rahatsızlığa neden olduğunu belirtmektedir. Sonuç olarak azınlık okulları kendi özel yapıları yerine daha fazla devlet tarafından müdahale edilen, kalitesiz öğrenim yerleri haline gelmektedir. Bunun sonucunda da azınlık aileleri çocuklarını tek dilli eğitim veren Yunan devlet okullarına vermek durumunda kalmaktadır (Kelağa, 2006).

Sonuç itibarı ile Müslüman Türk azınlık okullarındaki öğrenci sayısı düşmektedir. Bu durumun önemli sebeplerinden bir tanesi azınlık bireylerinin AB ülkelerine iş bulmak maksadıyla yerleşmeleridir.

Şekil 1: AB'de Akrabası Olan Batı Trakya Türkleri

Yapılan bir anket çalışmasında BTMTA'na mensup 57 katılımcının yaklaşık yüzde yetmiş dokuzluk kısmının AB ülkelerinde akrabalarının bulunması dikkat çekicidir. AB üyeliği öncesi son derece sınırlı olan BTMTA bireylerinin Avrupa'ya göç hareketi, AB üyeliği ile beraber büyük bir hızla artarak azınlığın insanca yaşamak için sığındığı Türkiye'den sonraki ikinci büyük liman olmuştur. Yaşadıkları bölgede devlet baskısı, iş bulamama, eğitim sorunları sebebi ile son derece kötü şartlar altında yaşamak zorunda kalan azınlık toplumu için AB ülkeleri ve Türkiye, adeta bir nefes borusu olmuştur.⁸

Diğer önemli sebep ise, azınlık okullarındaki yetersiz eğitimden dolayı velilerin çocuklarını Yunan okullarına göndermeleridir. Buna mukabil çıkarılan bir yasa ile belirli bir sayıya ulaşamayan

⁸ https://drive.google.com/drive/folders/1yLJ0s21GV9ValZzChOgRuMdQP3zHZZT_5?usp=drive_link , s.2.

okullar devlet tarafından kapatılmak suretiyle azınlık okullarına çok büyük zarar verilmesinin önü açılmaktadır. 2010 yılında çıkarılan bakanlık kararıyla öğrenci sayısı 9'un altına düşen okullar ister devlet okulu olsun ister azınlık okulu olsun kapatılmaktadır. Yunanistan azınlık okullarını da bu kararın kapsamı içine alma gerekçesi olarak; azınlık okullarının çift dilli olmaları sebebi ile iki kat işletme maliyeti oluşturduğunu bunun da bütçeye önemli ölçüde yük getirdiğini göstermektedir. Ancak kapatılan azınlık okullarının giderleri azınlık toplumu tarafından karşılanabileceken, bu durum kendilerine hiç sorulmamıştır. BMTA eğitim konusunda çok hassastır. Azınlık toplumunun ekonomik can damarı konumundaki vakıfların da Yunanistan devleti tarafından yapılan müdahaleler sonucunda kullanılamaz hale getirilmesi, devletin eğitim konusundaki iyi niyetinin sorgulanmasına neden olurken, sistematik bir müdahale olduğu şüphesini de arttırmaktadır. Azınlık öğretmenlerinden alınan bilgilere göre 10 yılda yaklaşık 65 azınlık ilkokulunun kapısına yukarıdaki nedenden dolayı kilit vurulmuş, bu kapatılma işlemi bütün hızıyla günümüzde de devam etmektedir. 2020 itibarı ile 128 ilkokul halen aktiftir. Günümüzde ise Yunanistan Eğitim Bakanlığı Doğu Makedonya ve Trakya Eyaleti İlk ve Orta Öğretim Okullar Bölge Müdürlüğü'nün 30.07.2021/F.2.1/6762 sayılı kararı gereğince, 2021/2022 eğitim yılından itibaren Rodop vilayetinde 8. İskeçe vilayetinde 4 olacak şekilde 12 tane azınlık okulunun öğretime geçici olmak kaydıyla ara verildiği belirtilmektedir. Kapatılan okullarda okuyan öğrenciler uygulamada daha yakın olan başka bir azınlık okuluna kayıt yaptırabilmekte ya da Yunanca eğitim veren bir devlet okuluna kayıt yaptırmaktadırlar. Ancak Yunan devlet okullarına kayıt yaptıran bu öğrencilerin pişmanlık duyarak tekrardan azınlık okullarına dönüşlerine izin verilmemektedir. Bu karar sonucunda öğrenci yetersizliği gerekçesiyle sistematik bir kapatma izlenimi veren kararlarla kapatılan Türk azınlık ilkokulu sayısı 132'ye çıkarken, İskeçe (Ksanthi), Rodop (Rodopi), ve Meriç (Evros) vilayetlerinde faaliyetlerine devam eden toplam azınlık okul adedi 103'lere düşmüştür. Bugün itibarı ile aktif halde olan okul sayısı 90'ın altına inmiştir. Diğer taraftan azınlığın öğrenci sayısının yeterli düzeye ulaştığı bazı köylerde ve mahallelerde, yeni azınlık okullarının açılmasına izin verilmemesi, Yunan devletinin iyi niyetli yaklaşımları konusunda şüpheler uyandırmaktadır (Hatipoğlu, 2021).

2.4. Okul Öncesi Çocukların Eğitimi Sorunu

Modern eğitim sistemlerinde olduğu gibi, Yunanistan'da da 3518/2006 sayılı yasa ile okul öncesi eğitim 5 yaşından itibaren Yunan vatandaşı bireyler için zorunlu kılınmıştır. Daha küçük yaştaki çocuklar için hem eğitim hem de barınma görevi gören kreşler isteğe bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Azınlık açısından bakıldığında Yunanistan'da iki dilli anaokulu bulunmaması büyük endişe kaynağı olmuştur, zira tam olarak anadilini bile öğrenememiş bir azınlık çocuğunun 5 yaşında tek dil olarak Yunancanın geçerli olduğu bir anaokuluna gönderilmesi zorunluluğu anadil olan Türkçe'nin kullanılmasını engelleyici bir unsur olarak algılanmaktadır. Böyle bir zorunluluk Türkçe'nin korunması ve gelişmesine doğrudan engel teşkil ederek, azınlığın temel iletişim aracını da olumsuz yönde etkileyecektir. Bu olumsuzluğun giderilmesi için BAKES Yunanistan Millî Eğitim Bakanlığı'na iki dilli anaokulu açıp işletme başvurusunda bulunmuştur. Fakat bu konu ile ilgili gelişmelerin olmaması sebebi ile BAKES bir kere daha başvuru yaptığını aşağıdaki bildiri ile şu şekilde duyurmuştur:

“Batı Trakya Türk Azınlığı Kültür ve Eğitim Şirketi olarak azınlığımızın en önemli konularından biri olan eğitim alanında yaşanan sıkıntılara çözüm üretmek için çalışmalarımız devam etmektedir. Bilindiği üzere yeni özel okul açmak için başvurular her yıl 2 Ocak–31 Mart tarihleri arasında yapılmaktadır. Bugün, 31 Mart 2021 tarihi itibarıyla bu yılki başvurular sona ermiştir. Toplumumuzun temel eğitim alanında karşılaştığı sorunlara bir nebze çözüm üretebilmek için Batı Trakya Azınlığı Kültür ve Eğitim Şirketi olarak 26 Mart 2021 Cuma günü Gümölcine ve İskeçe'de “Özel Anaokulu” açabilmek için üçüncü defa başvuruda bulunduk. Daha önce 2011 ve 2018 yıllarında yapmış olduğumuz başvurulara olumlu ya da olumsuz yanıt alamamıştık. Bu kez yaptığımız başvurulara olumlu yanıt alacağımızı umut ediyoruz. Bölgemizde pek çok “Özel

Anaokulu” örnekleri mevcut olması nedeniyle yetkililerin dilekçelerimize tez zamanda yanıt vermesini bekliyoruz.” (Millet Gazetesi, 31 Mart 2021).

Konu ile ilgili BAKES’in 21 Şubat 2024 tarihinde Uluslararası Ana Dili Günü vesilesiyle yaptığı açıklama aşağıdaki şekildedir: “Dil, kültürün ve kimliğin temel unsurudur. Kadim Türk tarihi birikiminden damıtılmış toplumsal değerlerimizi, kültür ve dilimizi bugünlere taşıyan ana dilimizdir. “Bizi yapan bir kimlik bilinciyle var olmamızı sağlayan ana dili yaşama hakkı kadar doğal, vazgeçilmez, sınırlandırılmaz temel bir insan hakkıdır. Gelişen dünyada bugün BT Türkleri hala çift dilli Türkçe-Yunanca anaokulları talebiyle ana dilde eğitim alma mücadelesi vermektedir. Uluslararası Ana Dili Günü vesilesi ile Türkçe-Yunanca iki-dilli anaokulu talebimizi bir kez daha yineliyor, ana dilimizi ve kimliğimizi koruma mücadelemizi sürdürmeye devam edeceğimizi bildiriyoruz. Uluslararası Ana Dili Gününüz Kutlu Olsun!” (Avrupa’nın Sesi Gazetesi, 21 Şubat 2024).

Karar alıcı otoriteler tek dilli anaokulu fikrini savunurken, ana dili farklı olan Pomak ve Roman çocuklarını öne sürerek, bu iki grubun daha anaokulunda iken anadillerinden farklı iki dil ile uğraşmak zorunda kalacaklarını ve bu sebeple bu gruplara iki dille eğitim yapılmasının haksızlık olacağını savunmaktadır. Bu düşünce ile anaokullarında tek dilli eğitime devam edilmiş, ancak 14 anaokulunda azınlık öğrencileri için Yunanca konuşan bir ana okul öğretmeni ve azınlık öğrenci grubu içinde çoğunluğu oluşturan öğrencilerin dilini konuşan ve tercümanlık görevi yapacak bir yardımcı öğretmen ile devam eden bir yöntem bulunmuştur.

3. İnsan Hakları Özelinde Azınlık Eğitime Bakış

Günümüzde BTMTA’nın eğitimi ile ilgili hakları birçok antlaşmalar aracılığı ile (BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, Uluslararası Her Türlü Irk Ayrımcılığını Önleme Sözleşmesi, Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS), Revize Avrupa Sosyal Şartı v.b) güvence altına alınmış durumdadır. Bununla birlikte eğitim hakları ile ilgili 1923 Lozan Antlaşması’nın 40. ve 41. maddeleri bu hakları çok net bir şekilde ifade etmektedir. Bu maddelere göre Müslüman Türk Azınlık:

- Giderlerini kendisi karşılamak kaydıyla her çeşit okul veya benzeri kurumlar eğitim ve öğretim maksadıyla kurabilir,
- Bu kurumları kendi oluşturacağı organizasyonlarla yönetip denetleyebilir,
- İlköğretim esnasında azınlık çocuklarının anadillerinde eğitim almaları konusunda Yunanistan gerekli ve yeterli olanağı sağlamak zorundadır,
- Azınlık okullarında Yunanca dil dersi ikinci dil okutulması zorunluluğu vardır (Lozan Barış Andlaşması, 40-41.maddeler).

Bundan başka uluslararası standartlar temelinde eğitime erişim kolaylığı, eşit eğitim alma fırsatı ve kaliteli eğitim alma hakkı tüm bireyler için bir haktır. Eğitimin kişi ve toplum açısından faydalı ve yararlanılabilir özellikte olması da bir hak olarak gereklidir. Bu açıdan bakıldığında uluslararası insan hakları çerçevesinde devletlerin, etkin yararlanmayı sağlamak amacıyla eğitim için gerekli olan fiziksel ortam, kütüphane, bilgisayar, kitap ve diğer araç gereçleri kurumlara sağlama görevi vardır. Buna paralel olarak devletler eğitimin kabul edilmesi açısından da eğitimin verileceği topluluğun her türlü kültürel ve geleneksel hassasiyetlerine karşı duyarlı olmak ve bu konuda eğitimi kolaylaştırmak durumundadırlar. Kaldı ki çocukları için eğitim tercihi özellikle ilköğretim döneminde velilerin hakkıdır. Bu sebeple eğitim ile ilgili gereklilikleri sağlarken Yunanistan, toplumun dini, geleneksel veya toplumsal ahlakını göz önünde bulundurmamalıdır. Azınlıklar uluslararası standartlar gereğince kendilerini doğrudan ilgilendiren karar süreçlerine katılım hakkına sahiptirler. Bundan dolayı özellikle eğitim veya benzer konumda olan dini

konularda Yunanistan'ın BTMTA'nın etkin katılım hakkını göz ardı etmemesi gerekmektedir (Uyar, 2016).

Çeşitli uluslararası azınlık hakları bağlamında devletler, azınlıklara mensup kişilere ana dillerini kolayca öğrenmek ya da bu dili yaygın olarak kullanacaklara eğitim alma olanağını sağlamak durumundadır. Söz konusu devletler azınlık çocuklarına resmi dili en etkili ve sürekli şekilde öğretme sorumluluğunu da üzerinde taşımaktadırlar. Bütün bu standartlar doğrultusunda AGİT üyesi Yunanistan AGİT Lahey Tavsiyeleri doğrultusunda, azınlık çocuklarının yüksek menfaat ve kazanımlarını göz önünde bulundurmamak sorumluluğu içindedir. AGİT Lahey tavsiyelerine göre:

- Anaokulu ve kreş gibi okul öncesi kurumlarda eğitim çocuğun anadilinde olmalıdır,
- İlkokulda eğitim anadilde olmalı fakat devletin resmi dili de müfredatta olmalıdır,
- Ortaokul ve Liselerde derslerin çoğunluğu azınlık dilinde olmalı, fakat süreç içinde devletin resmi dili ile işlenecek derslerin sayısı da arttırılmalıdır,
- Yüksek öğrenimde azınlık bireyleri kendi dillerinde eğitim alabilecek kurumlara erişebilmelidir (BM Bildirisi, 1993).

Azınlığın eğitim kalitesinin küresel standartların oldukça altında olması, insan hakları ve azınlık hakları bakımından kabul edilemez bir olgudur. Böyle bir durumun günümüzde BTMTA'nın eğitim sürecinde var olması Yunanistan'ın uluslararası antlaşmalar ve hukuk çerçevesinde sorumluluklarını tam olarak yerine getirmediğini göstermektedir. Oysa azınlık eğitiminin kalitesi, eğitim müfredatının kalitesine bağlı olduğu kadar, bu müfredatı azınlık çocuklarının anadilinde eğitim almış öğretmenlerin varlığıyla mümkün olmaktadır. Bu sebeple Yunanistan'ın Türkiye'deki üniversitelerden mezun olmuş öğretmenlere azınlık okullarında eğitim verme kolaylığını sağlaması, bu açıdan hayati önem taşımaktadır.

Diğer taraftan Müslüman Çocuklarının Eğitimi Programı (PEM) ile Yunan dilini azınlık öğrencilerine öğretmek için uygulanan süreçte kullanılan kitapların olumlu sonuçları olmuştur. Ancak dönemin iki azınlık milletvekili (Galip Galip ve Ahmet Mehmet) ile bazı sivil toplum kuruluşu başkanlarının Yunanistan Eğitim Bakanlığı ve Anna Frangoudaki/Thalia Dragona'ya gönderdikleri mektupla PEM'in yetersiz kaldığı konusu anlatılarak azınlığın bu konudaki talepleri iletilmiştir (Hacıpaşaoğlu, 2019). Söz konusu mektupta da belirtildiği üzere, kitapların etkin Yunanca dilini öğretmek amacına azınlığın bir tepkisi olmadığını, hatta bunu desteklediklerini görmek mümkündür. Ancak her zaman olduğu gibi temel itiraz, bu kitapların hazırlanması esnasında ortaya çıkan teknik sorunların temelinde azınlık toplumunun fikirlerinin alınmaması olduğu anlaşılmaktadır. Kitapların Türkçe yerine bazı Slavca kelimeleri ihtiva etmesi zaten güven sorunu yaşayan azınlık toplumu üzerindeki baskıyı daha da derinleştirmiştir. Bu sebeple PEM sürecinde hazırlanan ve azınlık çocuklarına yönelik kitapların ilgili kişilerce araştırılarak eksiklerinin giderilmesi gerekmektedir. Bununla beraber Yunanistan hem azınlık hem de Yunanca müfredatında kullanılacak uygun materyalleri sağlamak durumundadır. Dolayısıyla PEM sürecinde üretilmiş Yunanca kitapların güncellenmesi ve Türkiye'de basılan Türkçe müfredat ihtiyacını karşılayacak olan kitapların da güncellenmesi gerekecektir. Bu amaçla Yunanistan Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kurulan çalışma grubu olumlu bir gelişme olsa bile, kurulun içinde azınlık mensubu kişilerin olmaması veya mevcut grubun azınlık toplumu ile ilgili konuda yeterince istişarede bulunmaması, ortaya çıkacak olumlu gelişmelere engel teşkil edecektir (Verhas, 2019).

Uluslararası hukuk zemininde özellikle ulusal azınlıkların kendi eğitim kurumlarına sahip olma hakları vardır. Dolayısıyla Yunanistan eğitim sürecinin her seviyesindeki öğretim kurumlarının kurulup işletilmesine izin vermek suretiyle, özel okullar açılmasını kolaylaştırmalıdır. Bu okulların özerkliğini sağlayarak, okul yönetimi ve idari mekanizmasına müdahale etmemelidir. Yunanistan bu okullara tek taraflı ve istişare etmeden alınan kararlarla öğretmen atamamalı ve müfredatı değiştirmemelidir.

4. Sonuç

BTMTA'nın temel hakları 23 Temmuz 1923 Lozan Barış Antlaşması ile garanti altına alınmıştır. Antlaşmanın üzerinden yaklaşık 100 yıl geçmiştir. Bu süre içinde gerek evrensel insan hakları zemininde gerekse azınlık hakları zemininde çok olumlu güncellemeler yaşanmıştır. Bu doğrultuda uluslararası kuruluşlar Milletler Cemiyeti'nden (MC) başlayarak, BM, AK, AB, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), AGİT'e kadar azınlık grupları ile ilgili sözleşme, bildiri ve anlaşmalar yapmıştır.

20 Aralık 1993 tarihinde BM Genel Kurulu 47/135 sayılı karar ile *Ulusal veya Etnik, Dinsel veya Dilsel Azınlıklara Mensup Olan Kişilerin Haklarına Dair Bildiri*'yi yayınlamıştır. Aynı zamanda BM Şartı'nda, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nde, *Her Türlü İrk Ayrımcılığının Tasfiye Edilmesine Dair Uluslararası Sözleşme*'de, *Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi*'nde azınlıklara vurgu yapılarak, cinsiyet, din, dil, ırk temelinde ayrımcılık yapılmadan, herkesin insan hak ve özgürlüklerine saygı gösterilmesini teşvik etmek ve iyileştirmek yönünde çalışmalar yapılmıştır.

Bütün bu gelişmelere ve güncellemelere rağmen Yunanistan'da azınlıklara yönelik uygulamalar yüz yıl önce belirlenen kurallar çerçevesinde yürütülmeye çalışılmaktadır. Günümüzde BTMTA ile ilgili yaşanan problemlerin temelinde Yunanistan'ın azınlık tanımını bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde yukarıda bahsi geçen uluslararası kuruluşların çalışmaları neticesinde modernize edilen ve iyileştirilen güncel azınlık standartları temelinde yapmamış olması yatmaktadır. Yunanistan azınlıklar konusundaki çözümleri, hala çerçevesi 100 yıl önce çizilmiş antlaşmalar üzerine inşa etmek ve yorumlamak suretiyle sonuca gitmeye çalışmaktadır. Lozan Barış Antlaşması'ndaki hakların tanımı asla azınlık haklarının kötüleşmesini sağlayan haklar olarak görülmemelidir. Ancak 1923 yılından 2020 yılına kadar evrensel insan hakları konusunda azınlıkları da içine alan ve bu grupların korunmasına yönelik birçok antlaşmayı ve sözleşmeyi yeterince samimi derecede uygulamadan da tam bir azınlık koruması rejimi sağlanamayacağını kabul etmek gerekir. Hatta bugünkü şartlarda Yunanistan'ın kendisinin de taraf olduğu bazı anlaşma ve sözleşmeler dikkate alındığında, sadece Lozan Barış Antlaşması ile azınlık haklarına yorum getirmenin ve diğer modern uluslararası anlaşma, bildiri ve sözleşmeleri dikkate almamanın çelişkili bir davranış olduğunu söylemek mümkün olmaktadır. Modern azınlık haklarını dikkate almadan oluşturulan bir azınlık hakları çerçevesi hem eksik hem de uygulamada insan hakları değerlerini çiğnemek anlamına da gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında Yunanistan'ın azınlık haklarını yorumlama şekli modern insan hakları standartlarına uymayan, demode ve büyük oranda iyi niyetten yoksun bir yaklaşım şeklidir. Dünya çapında insan haklarının her anlamda geliştiği bir süreçte, AB üyesi olan demokratik, özgür ve evrensel hukuk kurallarını peşinen kabul etmiş bir ülke olan Yunanistan'ın azınlık politikalarını oluştururken, modern azınlık ve insan hakları standartlarını dikkate almadan ve azınlık birey, kurum ve liderleriyle istişarelerde bulunmadan tek taraflı kararlarla yetinmesi, ülkedeki azınlık hakları alanındaki olumlu beklentileri karşılamaktan uzaktır.

Sadece 1923 Lozan Barış Antlaşması'nın azınlıklar ile ilgili maddelerinin (37-45. Maddeler) uygulanmasının bile BTMTA'nın karşılaştığı sorunların önemli bir bölümünü çözebileceğine inanılmaktadır. Ancak bu antlaşmada sağlanan pozitif haklar bile bugün azınlık tarafından tam olarak kullanılamamaktadır. Evrensel insan hakları ve azınlık hakları konusunda iki dünya savaşı yılları arasında ve sonrasında meydana gelen değişimleri görmezden gelen Yunanistan, Lozan Barış Antlaşması'nda belirlenen azınlık haklarını uygulama konusundaki yorum sığılığı ve tek taraflı müdahaleler sonucunda bu antlaşmanın sağlamış olduğu haklar sınırlandırılmış veya tamamen ortadan kaldırılmıştır. Oysa günümüzde bir kısıtlama (istisnai durumlar hariç) dil, din, etnik köken bağlamında hemen hemen tüm dünyanın kabul etmiş olduğu ayrımcılığın yasaklanması ilkesinin çiğnenmesi anlamı taşımaktadır. Diğer taraftan, günümüz insan hakları ve azınlık hakları standartlarına göre devletler, kendi sınırları içinde bulunan azınlıklara, kendilerini

doğrudan ilgilendiren konularda etkin ve geniş bir katılım sağlamak suretiyle, onların alınan kararlar üzerinde kayda değer bir katkısının olmasına fırsat yaratmak suretiyle toplumun her kesimine ulaşmalıdır.

Yunanistan özelinde azınlıkların karar alma sürecinde katılım konusuna gelindiğinde bunun teşvik edilmesi gerekirken, 1990 seçimlerinde %3 barajı (milletvekili seçim barajı) getirilmesi, azınlığın kararlara katılımı konusunda Yunanistan'ın ne kadar isteksiz olduğunu göstermektedir. Azınlık toplumu, söz konusu seçim barajı ile Yunanistan parlamentosunda kendi özgür düşünce ve kararlarını dile getirecek azınlık toplumuna ait bir siyasal parti kurarak meclise girme şansını kaybetmiştir. Yani modern azınlık haklarına göre katılımın teşvik edilmesi gerekirken Yunanistan, azınlığın karar süreçlerine katılımını engellemek için parlamentodan kanun çıkarmıştır. Böyle bir seçim barajı yüzdesi, tamamen iyi niyetten yoksun matematiksel hesaplar üzerine inşa edilmiştir. Zira 150.000 civarında nüfusu olduğu tahmin edilen BTMTA'nın %3 nispetinde oy alarak kendi parti ve milletvekillerini çıkarabilme şansı yoktur. Dolayısıyla İskeçe (Ksanthi), Rodop (Rodopi) ve Meriç (Evros) vilayetlerinden seçilecek olan azınlık üyesi milletvekilleri ancak ve ancak ya iktidar veya muhalefet partisinin milletvekilleri olabilmektedir. Ait oldukları siyasi partilerin tüzüklerine uyma zorunluluğu ve parti disiplini çerçevesinde bu milletvekilleri, içinden geldikleri azınlık toplumunun sorunlarını özgürce ve serbestçe tartışma imkanına sahip değildir. Bu durum, var olan sorunların tam olarak ortaya konulmasına ve etkin çözümler bulunmasına mâni olmaktadır.

Yunanistan'ın azınlık politikalarının yansımalarını doğal olarak eğitim konusunda da görmemiz mümkündür. Anaokulu sorunu çok ciddi bir sorun olarak azınlığın gündemindedir. Zira iki dilli anaokulu eğitiminin olmaması azınlık toplumunun kabul edemediği bir durumdur. Buna rağmen Yunanistan'ın öğrencilerin ilkokula kaydının yapılması için anaokulu eğitimini zorunlu hale getirmesi azınlık toplumunu çok zor durumda bırakmıştır. Azınlık toplumu zorunlu bir tercihe zorlanmıştır. Oysa bu problem özel iki dilli anaokulu açılması izni ile kolayca aşılabilecek bir sorundur.

İlkokul eğitimi konusunda ise devletin ekonomik sebepleri öne sürerek okulları kapatmak yerine, Lozan Antlaşmasının eğitimin özerkliği maddesi gereğince azınlık okullarının kantitatif ve kalitatif değerlerini arttırmayı bir iyi niyet ve antlaşmalara saygı gereği yerine getirmesi gerekmektedir. Günümüzde sayıları 300'den 86 adete düşmüş olan azınlık ilkokullarının aktif olanlarının eğitim seviyelerinin kaliteli öğretmen ve kitaplarla artırılması gerekmektedir. Son derece yetersiz fiziki şartlar içinde faaliyetlerini sürdürmeye çalışan bu okullar için azınlık toplumuna gerek AB fonlarından gerekse Yunan Devletinden finansal destekler sağlanmalıdır. Ayrıca okul encümen heyetlerini azınlık toplumu tarafından seçilmesi teşvik edilmelidir.

Orta öğretimle ilgili azınlık okulu sayısının nüfusa göre çok az olduğu açıktır. Orta öğretim kurumlarının sayısının artırılması gereklidir. Günümüzde Batı Trakya'da sadece iki orta öğretim kurumu bulunmaktadır. 1990'larda bu okullardaki öğrenci sayısı çok azalmıştır. Daha sonra %0,5'lik azınlık kontenjanı bu okullara olan ilgiyi arttırmıştır. Bu okullarda günümüzde azınlık öğrenci sayısı artmıştır. Ancak okulların fiziki yetersizliklerinin Yunan Devleti tarafından bir an önce giderilmesi gerekmektedir.

Azınlık lise mezunlarına tanınan %0,5'lik kontenjan hakkı azınlık toplumunun öğrenim kalitesinin artmasına sebep olmuştur. Bu durum Yunanistan için yetişmiş eleman sayısının bölgede artmasına sebep olmuştur. Bunun sonucunda da bölgede hayat kalitesi artmış, iki toplumun birbirleri ile iletişimi daha iyi hale gelmiştir. Son dönemde ortaya çıkan hem azınlık hem de çoğunluk lehine olabilecek bu tür kararların sırasıyla anaokulu, ortaokul ve liselerde de uygulanması durumunda bölge toplumunun bundan istifade edebileceği ortadadır. Yunanistan'ın azınlık konusunda değişik sebeplerle yaşadığı güvensizlik duygusunu bir an önce terk edip, çağın gereklilikleri doğrultusunda bölge toplumunu azınlık-çoğunluk şeklinde ayrıştırıcı olmayan üniversitelerde azınlık

öğrencilerine sağlanan %0,5 kontenjanı gibi kucaklayıcı ve yapıcı politikalar uygulaması bölge insanlarının çıkarına olacaktır.

Bölge insanları ile yapılan görüşmeler esnasında Yunan hükümetine karşı azınlık politikaları ile ilgili bir güven sorunu olduğu görülmektedir. Yunan hükümetlerinin de azınlığı, Türkiye'nin Yunanistan içindeki "casus grubu" şeklinde algılaması ile sorunlar, daha da karmaşık hale gelmektedir. Halbuki burada Yunanistan hükümetlerinin bir devlet şefkatiyle azınlık toplumu ile samimi ve sürekli istişarelerde bulunması, oluşan bu güven erozyonunun önüne geçerek, kaybolan güvenin tekrar tesis edilmesine yardımcı olacaktır. Ne yazık ki Türkiye ve Yunanistan arasındaki kriz dolu ilişkiler, BTMTA'nın her kriz sonrası gerek eğitim gerek dini, gerek vakıflar, gerekse vatandaşlıktan ıskat ve etnik kimlik tanımama gibi alanlardaki hareket kabiliyetleri bu ülke tarafından kontrol altına alınmak maksadıyla daha da kısıtlanmaktadır.

Azınlık toplumuna bu sonu gelmeyen ve tek taraflı müdahale, BTMTA'nın Yunan devletine karşı olan güveninin daha da azalmasına yol açmaktadır. Nitekim Yunan hükümetlerinin bazı olumlu çabalarının olmasına rağmen, oluşan bu derin güvensizlikle azınlık, kendisi için olumlu sonuçlar verebilecek çabalara bile tepki vererek, olumsuz bir tavır içerisine girmektedir. Kronikleşmiş olan bu güven eksikliği, azınlık toplumunun güven duyduğu aktör ve kurumları daha fazla istişareler yapmak suretiyle, karar süreçlerine katılımlarını sağlamak ve alınan bu kararların uygulanmasını teşvik etmek, aşılması çok zor olan bu sürecin güven havasına evrilmesine katkıda bulunacak en önemli eylem olacaktır.

Yazar Katkı Oranı (Authorship Contributions): Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Kaynakça

- Aarbakke, V. (2000). *The Muslim minority of Greek Thrace*. [Yayımlanmamış doktora tezi].Bergen University, Bergen.
- Alioğlu, C. (1998). *Batı Trakya Davası'nın Avrupa cephesi*. İzmir: İnal Ofset.
- Alioğlu, C. (2005). *Dünden bugüne Batı Trakya*. Bursa: Dizayn Ofset.
- Askouni, N. (2006). *İ Ekpedevsi tis Thraki*. Atina: Aleksandreia Yayınevi.
- BAKEŞ'ten ana dili günü mesajı. (2024, 21 Şubat). *Avrupa'nın Sesi Gazetesi*, Erişim adresi: <https://www.avrupaninsesi.com/bakes-ten-ana-dili-gunu-mesaji-19818>.
- Batı Trakya Türkleri Eğitim Raporu (1988, Mayıs-Haziran). *Batı Trakya'nın Sesi*, 1(4), 28-33.
- Batı Trakya'da Eğitim Sorunu. (2015, 15 Ekim). *Anadolu Ajansı*, Erişim adresi: <https://www.sondakika.com/guncel/haber-bati-trakya-da-egitim-sorunu-7799341/>.
- Birleşmiş Milletler (1992). *BM Ulusal veya Etnik, Dini ve Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Haklarına Dair Bildiri*, A/RES/47/135.
- Birleşmiş Milletler Kongresi (1993). *Ulusal veya Etnik, Dinsel veya Dilsel Azınlıklara Mensup Olan Kişilerin Haklarına Dair Bildiri*.
- Batı Trakya'da dört Türk azınlık ilkokulu daha kapatılacak. (2024, 20 Temmuz). *Cumhuriyet Gazetesi*, Erişim adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/dunya/bati-trakyada-dort-turk-azinlik-ilkokulu-daha-kapatilacak-2229305>.
- Divani, L. (1999). *Ellada kai Meionotites*. Atina: Kastaniotis Yayınevi.
- Dragona, T. (2014). A Minority education reform in Western Thrace. Greece: Psychosocial and political perspectives. T.Magioglou (Ed.), *Culture and Political Psychology: a Societal Perspective* (ss.351-369). Charlotte: Information Age Publishers.

- Dragona, T. ve Frangoudaki, A. (2006). Educating the Muslim minority in Western Thrace. *Islam and Christian-Muslim Relations Journal*, 17(1), 21-41.
- Hacıpaşaoğlu, N. (2019). Batı Trakya Türk azınlığının iki dilli eğitim modeline yönelik bir değerlendirme. *Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 1 (1). 81-96.
- Hayrullah, P., Hüseyinoğlu, A. ve Kabza, C. (2014). *Batı Trakya Türk azınlığı üzerine bir rapor. Komotini*. BAKEŞ Yayınları.
- Human Rights Watch Report, Destroying Ethnic Identity: The Turks Of Greece. (1990). *Helsinki Watch Report*. Erişim adresi: <https://www.hrw.org/reports/pdfs/g/greece/greece908.pdf>.
- Hurşit, Ş. (2006). *Lozan Antlaşması'ndan günümüze batı Trakya Türkleri eğitim tarihi*. Komotini.
- Hüseyinoğlu, A. (2017). Batı Trakya'da İslam ve dini özerklik bağlamında 240 İmam Yasası, *Yeni Türkiye*, 23(7), 50-59.
- Hüseyinoğlu A. (2012). Impacts of transition from an official Greek Viewpoint: The Case of the Turkish Muslim Minority in Western Thrace-Greece (1923-1933). *ODTÜ Gelisme Dergisi*, 39, 275-298.
- Hüseyinoğlu, A. (2005). *Continuities and Changes In The Minority Policy of Greece: The Case of Western Thrace*. [Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ]. YÖK Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı.
- Jelavich, B. (2015). *Balkan tarihi 20. Yüzyıl*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Kelağa, A. İ. (2006). Yunanistan'da (Batı Trakya'da) azınlık eğitim sistemi içinde iki dilli (Türkçe-Yunanca) Azınlık İlkokulları. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 4, 1-12.
- Kelağa, A. İ. (2005). *Yunanistan'da (Batı Trakya'da) ikidilli eğitim veren azınlık okullarında eğitim gören öğrencilerin okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerilerinin değerlendirilmesi*, [Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı.
- Lozan Barış Andlaşması (1923, 24 Temmuz), Türkiye Büyük Millet Meclisi, Erişim, adresi:https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc002/kanuntbmmc002/kanuntbmmc00200343.pdf
- McDougal, G. (2009, Şubat 18). Birleşmiş Milletler Genel Kurulu. Azınlıklarla İlgili Bağımsız Uzman Raporu: Yunanistan Raporu. HRC/10/11/Add.3. paragraf 27. New York.
- Medrese-i-Hayriye Öğrencilerinden Türkçe Dersi Protestosu. (2018, 25 Kasım). *Yeni Asya*. Erişim adresi:https://www.yeniasya.com.tr/gundem/gumulcinmedrese-i-hayriye-ogrencilerinden-turkce-dersi-protestosu_479284.
- Millet Gazetesi, 31 Mart 2021.
- Osman, N. (2016). *Batı Trakya Türklerinin Ana Dili Korunumu, Dil Kullanımı ve Kimlik Algıları*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Rodop'tan 135 Azınlık Öğrencisi Üniversiteyi Kazandı. (2016, 21 Şubat). *Batı Trakya Haber*, Erişim adresi: <http://www.azinlikca.net/bati-trakya-haber/rodoptan-135-azinlik-ogrencisi-universiteyi-kazandi-8282015.html>
- Trakya'daki Müslüman Azınlık Çocukların Eğitimi. (2016, Ekim 01). Museduc, Erişim adresi: <http://www.museduc.gr/tr/to-proγραμμα/προηγουμενες-φασεις>.
- Tsitselikis, K. ve Baltiotis L. (2007). *İ Meionotiki Ekpededevsi tis Thrakis, Sillogi Nomothessias-Sholia*. Atina: Sakkoula Yayınevi.

- Tsitselikis, K. ve Mavromatis, G. (2019). The Turkish Language in Education in Greece, *Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning*, 2nd edition.
- Tsioumis, K.A, (1994). *İ Mousoulmaniki Meionotita tis Dytikis Thrakis kai i Ellinotourkikes Shesis (1923-1940. (Doktora Tezi, Thessaloniki Aristoteles University).*
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı SC-2, 18 Ocak 2013 Güncel Açıklaması, Erişim adresi: https://www.mfa.gov.tr/sc-2_-18-ocak-2013_-disisleri-bakanligi-sozcusunun-kamuoyunda-_240-imam-yasasi_-olarak-bilinen-2007-tarihli-yasada-degisiklik.tr.mfa
- Uyar, L. (2016). *Birleşmiş Milletler'de insan hakları yorumları*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Verhas, E. (2019). Batı Trakya'daki Türk azınlık: uzun yıllardır süren hak ve tanınma mücadelesi. Avrupa Azınlık Hakları Grubu-MRGE. Erişim adresi: <https://minorityrights.org/app/uploads/2023/12/mrg-rep-wthra-tk-oct19-online.pdf>
- Yunanistan: Ulusal Rapor, Evrensel Dönemsel Gözden Geçirme, 2. döngü: 2016, /HRC/WG.6/25/GRC 1 para. 82.